

LUCEAFĂRUL

SUMARUL.

O. Goga	Iosif Vulcan.	O. C. T.	Foi răslete. La noi, în vii-soara de M. Sadoveana.
Al. Ciura	Adaceri aminte.	M. Sadoveana	Cearța.
G. Murnu	Monumente antice din Roma: Palatinul.	Zoe Gârbea	Expoziția de artă din Veneția (1907).
Maria Canțan	Răsare (poezie).	Cronica:	† B. P. Hasdea. Asociațiunea națională în Arad pentru cultura poporului român. Un îndrăzneț. Barbarie. Știri.
I. Borcea	Ifigenia în Taurida de Goethe, Act. V.		
O. C. T.	Bicentenarul lui Buffon.		

Ilustrațiuni: Vederi din Roma: Palatinul.

ABONAMENT:

Austro-Ungaria:

1 an	12 cor.	Ed. de lux	20 cor.
6 luni	6 "	" " "	10 "

Ediția pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 7 cor.

România și în Străinătate:

1 an	16 cor.	Ed. de lux	25 cor.
6 luni	8 "	" " "	13 "

Ediția pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 12 Cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 15 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărci postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul“, Sibiu (Nagyszeben).

A apărut în editura revistei „Luceafărul“

A. O. Maior

Biblioteca Copiilor

Vol. II

numeroase ilustrațiuni.

Cel mai potrivit dar pentru

→ copii. ←

Prefiul: Cor. 1.60, Lei 2.—

Omer

ILIADA

12 cântari traduse în versuri

de

George Murnu

→ ca ilustrații admirabile. ←

Primul volum din
Biblioteca scriitorilor Străini.

Prefiul: Cor. 4.—, Lei 5.—

— plus porto postal 20 bani. —

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ. APARE DE DOUĂORI PE LUNĂ

sub îngrijirea dlor: Octavian Goga și Octavian C. Tăslăuanu.

Ca colaborarea dlor: I. Agărbicanu, I. Al. Bassarabescu, Z. Bărsan, G. Bogdan-Duică, Dr. I. Borgia, I. Ciocărlan, V. Cioflec, Al. Ciura, Maria Cunțan, Elena Farago-Falma, Dr. I. Lupaș, Dr. G. Murnu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Simionescu-Râmnicănu, I. U. Soricu.

ORICE REPRODUCERE OPRITĂ

† Iosif Vulcan.

— Un condei al vremilor apuse. —

Cât de amețitor e vârtejul vremii. Smuls în pripă din întunerec, neamul nostru merge repede înainte. În drumul lui grăbit își premește rândurile de ostași, își schimbă cu înțeleală căpeteniile. În frământarea vieții noastre literare e o alergare spornică, o întrecere avântată. Ca într-o luptă aprinsă cetele răzbat, fără popas, înainte spre culme. Acest avânt nu mai are clipe de repaos liniștit; ostașii, răniți ori doborâți de osteneală, rămân în urmă, privind cu ochii înduioșați cum cei puternici încă se atuncă pripiti spre culme. E o goană însetată aceasta, înfrântă de îndemnuri și ținte nouă. Fiecare zi, fiecare clipă își are biruitorii și înfrânții săi. Vrednicia de ieri se uită grabnic și în lupta otelită se căleşe în pripă fapte nouă. Felul de luptă se schimbă, armele se înlocuiesc cu grăbire. Oșteanul bătrân se trage ostenit la o parte și în curând nu mai poate desluși mersul războiului. Comandantul lui s'a prăbușit, lozinea s'a schimbat. Cu durere se gândește la mărirea îngropată a bunilor viteji de odinioară, la tovarășii de cinste și cu o umbră de amărăciune pe frunte se ivește tot mai rar la praznicul nou-veniților. El simte, că oamenii lui s'au dus și că în această lume nouă fiecare zi îl face mai străin, mai singur. Ca o chemare de departe, îi răsare întârziatului chipul mândru al celor prăbușiți și el cu sufletul robit de chemarea lor, cu surisul de împăcare al dreptilor închide ochii. La groapa lui se aduce închinarea cinstei și toți oștenii descoper capul, judecând o clipă legea acestei treceri eterne, apoi valul îi duce mai departe urmând porunca veșniciei premeniri.

Un oștean al acestei premeniri a fost și răposatul Iosif Vulcan. Drumetul harnic al unor

zile apuse, condei muiat în însuflețirea unor zile cari nu se mai cunosc. Astăzi când se iveă în mijlocul nostru, cu zîmbetul bun, cu glasul tremurător, cu ochii înlăcrimați de dragoste, părea un șol întârziat al unei oștiri sfărâmate. Bunătatea lui, credința lui, cuvintele de entusiasm, pe cari le rostea, veneau din adâncimea unei vremi care nu mai e a noastră, care s'a stins

El a fost un harnic muncitor al redeșteptării noastre. În zilele de însuflețire, cu greșurile lor cinstite, Vulcan prin o stăruință îndelungată și-a găsit un drum mai bun. Condeiful lui a învățat dela mai marii zilei. A coborît pe hârtie gândurile cari pluteau în văzduhul încărcat, a scris bucuriile și durerile neamului. A povățuit după putință, a căutat să îndrepte și a croit începuturi de muncă nouă. Nu avântul unui puternic talent, ci stăruința și hărnicia l-au ridicat. Nu un mare scriitor, ci un cinstit învățător a fost. Poeziile lui, novelele și dramele nu poartă pecetea artistului, ci gândul bun, dorul învățat al celui care vrea să crească și să învețe pe alții. Prin toate străduințele lui ni se înfățișează ca un harnic precursor al unei mișcări literare.

Muncă bună și roditoare a săvârșit prin revista «Familia», susținută de dânsul vreme de patruzeci de ani. Cine cunoaște cât de cât năcazurile cu cari a avut să lupte în trecut și are să lupte și astăzi o revistă literară în Ardeal, — își va da seamă de hărnicia răposatului.

La groapa lui noi privim înduioșați și literatura noastră va cinsti totdeauna în răposatul: pe harnicul răspânditor al cuvântului, pe însuflețitul gregar al cetei număroase, care înainte cu zeci de ani a apropiat de cărări bune rostul literelor noastre.

O. G.

*

Aduceri aminte.

V.

— Vine tata-moș!

Când tata ne spunea vestea aceasta, rămâneam deodată astâmpărați din sbenguelile noastre copilărești. Ne gândiam la frumosul bătrân, cu barba albă și cu mâinile tremurătoare, care venia cu buzunarele pline de toate bunătățile. Nici n'apucă bine să-și scuture cizmele de zăpadă ori să-și lapede bunda cu blană de lup, când ne și acățam de mâinile lui reci ca ghiata. Îi sărutam mâinile și ne ascundeam în blana caldă a bunzii, cu lingușiri. Bătrânul râdea cu ochii în lacrimi.

— Ia spuneți voi lui tata-moș, care ați fost mai bun?

Și cum nu îndrăsnia nimeni să spună o vorbă, bătrânul își puneă ochelarii și ne privia cu neceaz prefăcut:

— Bine, nepoțelor, adecă voi n'ați fost buni? Atunci nici nu vă dau nimic, din ce v'am adus...

Mama, mai îngăduitoare, se amestecă în vorbă și promitea, în locul nostru, că o să fim buni și ascultători de aci înainte.

Moșul se induplecă și el, scoțând de prin buzunare mere și nuci și puști de soc și, pe deasupra, fiecăruia câte doi »husoși«.

Și se pornia apoi voia bună. Ne strâmtoram în cornul vetrii și, gustând din bunătățile aduse de el, îl priviam cu coada ochiului, prin ușa descrețită, cum povestește cu tata și cu mama. Barba mare, albă, îi saltă pe piept și ochii lui verzuși se abăteau adese, peste ochelari, înspre noi.

Ne strecoream apoi sfioși în chilie și el ne luă pe genunche, ne saltă, și ne mângăia părul bălan.

— Așa-așa, nepoțele, să fiți voi buni și cuminiți, că apoi la vară vă duce moșu la Buciumani cu căruța.

Eră cea mai mare fericire, la care se putea avânta închipuirea noastră copilărească. Cum nu trecusem niciodată hotarul orașului, ni se părea, că moșul șede foarte departe, pe un tărâm cu totul înstrăinat. Lumea cunoscută de noi, se restrângea între dealurile, cari se vedeau dela geam. Nu încercasem niciodată, să ne dăm seama, ce mai e dincolo de acele dealuri. Eră poate un alt tărâm, cu alți oameni, cu oameni sălbatici chiar, dupăcum ne spusese odată mama, ca să

ne ia cheful dela hoinării mai mari, înspăimântându-ne cu grozava poveste a copiilor pierduți în pădure și cu aceea a lui Robinson cel neascultător...

Seara, când aprindeam lumina și ne așezam la masă, mâncam cuviincioși, băgând de seamă, dacă moșul observă, ce frumos mâncăm. Și moșul povestește și râdea și spunea vorbe latinești, din cari noi nu înțelegeam nimic.

La despărțire, moșul ne spunea iarăș să fim băieți buni, că apoi ne duce la el, când se desprimăvărează.

Și iarna întreagă aveam ce visă.

De câteori nu ne vedeam Buciumul în vis, de câteori nu ne întrebam, dacă n'a sosit încă primăvara, când vedeam că gerul mai conținește și florile de zăpadă nu mai sunt așa groase pe geamuri.

Dar primăvara eră departe încă.

După două-trei zile mai căldute, se pornia iarăș zăpadă din greu și vântul urlă prin coșuri, spulberându-ne nădejile, deodată cu fulgii de zăpadă.

Tot întrebam, din ce în ce mai îngândurată:

— Când vine odată primăvara?

— Când vin rândunicile... atunci vine și primăvara.

Când pe urmă se ivia cea dintâi rândunică, nu mai știam, ce să facem de bucurie. Număram acum zilele și făceam pregătiri de ducă; știam, că moșu nu mai are să întărieze mult.

Și într'o dimineață mai călduță, numai ce ne pomenim prin vis că auzim clopoțelii dela căruța moșului, le cunoșteam doar așa de bine! Moșul apare în prag, deschizând ușa cu sgomot:

— Sus, nepoței, că vă duce moșu la Buciumani!

Nici nu știu, cum săriam din așternut și cum ne îmbrăcam, cât ai clipi din ochi. Ne cocoțam apoi pe jilțul căruții, pe fânul din coș, certându-ne al cui să fie locul din jilț, de lângă moșu.

Bătrânul, dupăce isprăvia cu târguelile ce mai avea prin oraș, venea să facă pace, spunând că unul va șede pe genunchele lui, iar altul, lângă el. Căruța pornia, în cântecul dulce al clopoțelilor și la capul orașului, moșul ne spunea să luăm petricea în gură, că de aci încolo trecem prin locuri necunoscute.

Noi priviam cu ochi mari la dealurile nouă, la pădurea ce se îndesă tot mai mult, în fața noastră. Culmile se ridicau și se țineau mai strânse întreolaltă, în vreme-ce, ici colo, se ivea câte un minunat brad, prin desişul abia înverzit al pădurii. Dela o vreme brazii erau tot mai deşi, până-ce ne pomeniam deodată cu o întreagă pădure de brazi: un covor verde-albastru aruncat peste culmea munţilor, până departe în zare.

Trecurăm pe sub o stâncă povârnită până în drum, pe un drum rău şi prăpăstios, şi moşul începui să ne povestească:

— Vedeți, dragii moşului, asta e Peatra lui Caliman. Când eram popă tânăr, şedeam în Abrud şi veniam numai Dumineca la Bucium, să fac sfânta slujbă... Şi era pe aici, prin pădurile estea, un hoţ mare, care a omorît mulţi oameni... îi zicea: Danciu. Aici, la Peatra lui Caliman îmi ieşia în cale şi-mi zicea: „Bună ziua, domnule părinte, n'ai nişte prescuri să le împărţim?“

Îi întindeam merindeaţa şi el îşi luă câteva prescuri, apoi îmi mulţumiă şi se făcea nevăzut printre arbori... Când ne întâlneau a doua-oară, mă aşteptă cu plosca cu vin, şi mă îmbia să închin şi eu...

— Şi nu-ţi eră frică de el, moşule?

— De ce să-mi fie? Că ştiu că n'avea ce lăcomi la mine... Putea să mă caute, că n'alla nimic... El se prindea numai de bocotani şi, mai ales, de jidovi...

Şi moşul ne povestiă de grozăviile acestui hoţ, pe câți jandarmi omorise el, pitindu-se în ascunzişuri nepătrunse, cum i-au dat apoi de urmă şi cum l-au spânzurat, din jos de Abrud, pe Valea Cerniții...

Pădurea fremetă din cetini şi noi ne strângeam mai aproape de bunicu, căci ni se părea că desluşim din adâncuri năbuşite chemări de bucium, şi aşteptam ca Danciu să apară, la cotitura drumului, cu flinta pe umeri, cu brâul încărcat cu pistoale.

Într'o rarişte a pădurii de brazi, Detunata apare deasupra unei culmi. Ne ridicăm în picioare, s'o vedem mai bine.

— Vă duc eu şi acolo, dragii moşului, vă trimit eu cu carul cu boii, că pe jos vă prea osteniți.

Îmbucam ceva şi moşu ne lăsă apoi în grija lui Ioța, să ne ducă cu carul cu boii, la Detu-

nata. Carul eră încărcat cu fân şi aşternut cu toale şi noi ne îngrămădirăm în vârful lui. Erau mai mulți băieți, toți de o seamă, şi două fetițe cu ochii negri-negri, şi cu zimbet... cum nu mai văzusem.

Ce iute am legat prietinie!

Carul ni se părea prea strămt acum şi noi o luarăm la goană, pe coastă în sus, printre brazi. Mă obosisem, dar imi eră ruşine să mă opresc, când vedeam că ceialtați aleargă ca nişte iepuri, ales cele două fetițe, cari alergau în frunte, cu părul în vânt, cu piciorușele goale...

Ne oprim în fața stâncii, lângă izvor. Ioța strigă de departe, să nu bem apă așa încălzită, dar cine-l ascultă! Îngenunchiați pe mușchiul moale, scoatem apa în pumni și nu ne mai puteam sătura. Când să ne ajungă sluga cu carul, noi eram pe vârful Detunatei. Băieții ceialtați îndrăsniau să se apropie până de margine; eu stam binisor de o parte și priviam cu un fior de groază la brazii cari apăreau mititei, în abis, ca niște jucării de copii.

Aduceam pietri mari și le împingeam în prăpastie, ascultând cum se prăvale și cum se sfărâmă.

Se vedeau satele din împrejurime; dealurile cunoscute mi se păreau așa de pipernicite, în vreme-ce altele, tot mai înalte, se ridicau, la spatele lor.

Ei mă lămuriau încotro e Abrudul, cum se chiamă dealurile și munții ce se zăriau, spunându-mi la urmă, cu un gest spre depărtarea vineție:

— Vezi, dincolo de stâncile acele... Acolo e țara.

Mă uit într'acolo cu un fel de bucurie amestecată cu frică.

În marginea zării, tremură aurul luminii, pierzându-se în ceață.

Acolo, departe, eră «țara», unde aveam să merg la învățătură, când m'oi face mare.

Acolo, departe... unde cerul se îmbină cu pământul.

Din zarea viitorului îndepărtat venia o undă rece peste visele copilăriei mele fericite...

*

Când ne-am scoborit, am dat iarăș năvală la izvor, și când să urcăm în car, îi vine unuia în minte:

— Să mergem călare!

— Să mergem — strigară cu toții, bătând în palme.

Caii pășteau alături.

Într'o clipă le deteră căpestrele, desfăcându-le piedeca dela picioarele dinainte.

Priviam mirat, cu câtă ușurință încălecau băieții, ținându-se c'o mână de căpăstru și cu cealaltă de coamă.

Eu stam la îndoială; ispita eră foarte amăgitoare, dar curajul nu mă îndemnă îndeajuns.

— Tu nu vii călare? — mă întrebă copila cea mai mică — măsurându-mă cu ochii ei de văpaie.

— Nu...

— Ți-e frică? Ha, ha, ce mai fecior! Uite la mine!

Și punându-și piciorul stâng pe o buturugă, încălecă c'o săritură îndemănatcă.

— Nu mi-e frică — zic eu mănios — dar n'am mai fost călare.

— Nu-ți fie frică, e un cal așa de blând, merge numai în pas.

Mă înduplec în sfârșit, cu mare greu, și pornim pe coastă în jos, ținându-mă strâns de coamă.

Ioța radeă, făcându-mi curaj:

— Nu te teme, domnișorul, că nu poți păți nimic, cel mult cazi de pe cal și te ridici apoi iarăș...

Câtă vreme a ținut povârnișul, tot mai eră ce eră, dar când am ajuns la drumul de țară, numai ce mă pomenesc, că băieții mei încep a-și îndemna caii, plesnindu-i cu căpăstrul, pe unde ajungeau.

Caii s'au întins drumului într'un galop nebun. Nu-mi mai aduc aminte, cum am ajuns până acasă, știu numai că am dat drumul căpăstrului și m'am prins cu amândouă mâinile de gâtul calului. A fost un zbor nebun, o clipă de groază... M'am pomenit abia la casa moșului, fără pălărie, cu ochii înlăcrimați de spaimă.

Tovarășii mei făceau haz și copila cea cu ochii de flacări, a venit lângă mine și mi-a zis:

— Vezi că n'ai căzut... ce mai lucru mare!

A trebuit să vină moșu să mă ia de pe cal, căci întepeisem deabinele.

Al. Ciura.

Monumente antice din Roma.

Palatinul.

III.

Circus Maximus. Palatul lui Neron. Palatinul din veacul de mijloc încoace. Săpăturile și rezultatele lor. În fața ruinelor.

Pentru a întregi icoana zilelor de slavă a Palatinului nu trebuie să uităm înfățișarea, cu totul alta, ce îmbiă ochilor și valeda ce-l desparte spre mează-zi de muntele Aventin. Valea aceasta, care aveă o atât de strânsă legătură cu viața și petrecerile stăpânilor de pe Palatin și eră una din cele mai mândre podoabe ale Romei, e acum unul din cartierele cele mai umile: parte e acoperită de instalațiile uzinei de gaz, parte de cimiterul jidovesc, peste care străjuște un șir de negri chiparoși. De pe terasa cea mai înaintată spre ea, dela ruinele palatului lui Septimiu Sever, aruncăm o privire peste toată această albie lungă și îngustă, în care se întindea ciroul cel mai mare din câte au fost cândva, vestitul *Circus Maximus*. De aici, dintr'o lojă, în care ne închipuim că ședeă împăratul cu familia

și suita sa, vedem desfășurându-se cuprinsu-i vast, străbătut odinioară de sulița lui Romulus, și ne dăm seamă deplin de forma sa, deși amănuntele ființei lui nu ni se mai arată decât puține, foarte puține rămășiți înăbușite printre zidurile noi. Rareori un monument antic a fost mai de istov răsipit ca acest mare așezământ, la care lucraseră pe întrecute generații întregi, începând din epoca regilor până la cei din urmă împărați.

Mijlocul văii eră cuprinsă de arena pătrunghiulară, pe care aveau loc jocurile, alergările de cai și de care; ea eră lungă de șase sute de metri și lată de o sută zece. De amândouă părțile, pe coastele celor două dealuri, se perândau ridicându-se șiruri nesfârșite de bănci de piatră, pe care ședeau privitorii, al căror număr, după mărturiile celor vechi, se urcă cel puțin la două sute de mii. Arena eră împărțită în două, prin așa numita spina, un stâvilar lung și scund, zidit la mijlocul și dealungul arenei și înfrumșetă cu statui, cu altare, cu coloane și cu

alte podoabe, dintre care două obeliscuri egiptene se păstrează până azi: unul așezat în Piazza del popolo, altul în fața Lateranului. La capătul spinei se află meta, un stâlp pentru arătarea țintei pe care cei ce luau parte la alergări trebuia să-l ocolească. Pe lângă intrarea despre Tibru erau, în linie curbă, așa zisele carceres, locul de unde porneau alergătorii, cari aveau să înconjoare de șapte ori spina, făcând astfel un drum de peste șapte kilometri. Un dregător înalt dădea semnalul, aruncând în arenă o batistă albă.

Doisprezece jucători se izbeau deodată și o luau la goană nebună.

Mânătorii de care, trase de doi sau patru telegari, erau îmbrăcați în felurite culori — în verde sau albastru, în roșu sau în alb — și făceau parte din diferite partide, din care pricină poporul urmărea cu patimă sfârșitul curselor: izbânda curselor era și izbânda partidului. De aici și desele încierări sângeroase între cei interesați. Să ne amintim lupta verziilor și albaștrilor din vremea lui Justinian, când cirul din Constantinopol a fost acoperit de vro treizeci de mii de leșuri. Uneori înșiși împărații favorizau pe ceice luau parte la jocuri. Huiduirea vizitiului ce aparțineă partidului albastru a supărat odată atât de mult pe căinosul Caracalla, încât acesta a dat poruncă, numai decât pe timpul alergărilor, să ucidă pe toți care îndrăzniseră să insulte pe vizitiu. Ostașii sărind spre partea vinovaților au doborât ori pe cine au nimerit și au prefăcut cirul într'o baltă de sânge. Dar asemenea scene de cruzime și sălbătăcie omenească, lucru firesc pe acele vremi cu moravuri aspre, erau destul de rare pentru a micșora strălucirea și mândreța acestor petreceri, la care luă parte atâta furnicărie de oameni petrecători și cari se desfășurau pe o întindere atât de impunătoare — concepție vrednică de capitala lumii. Abia ne zugrăvim în minte toată această priveliște de minune și un negrăit fior ne stăpânește în fața măreției clădirilor ce mărgineau cirul dinspre Palatin, a valurilor mișcătoare de oameni petrecători și a sgomotului lor îngrozitor care făcea să răsună văzduhul de s'auzeă — cum ni se spune — din adânci depărtări, ca vuetul unui ocean răscolit de puterea viforelor.

O altă concepție imperială-romană, nu mai

puțin eșită din măsura lucrului obișnuit, dădea Palatinului reședința monarhiei pe timpul lui Neron. Acest tiran, îndrăgit de tot ce era ciudat și afară din cale, nu se simțea la largul său în palatele înaintașilor săi, August și Tiberiu; s'a gândit dar să le dea o mai mare întindere și și-a pus la îndemână pentru aceasta tot terenul cu valea ce se întinde spre răsărit, dela poalele Palatinului până la muntele Esquilin. Cei doi iscusii arhitecți romani, Celer și Sever, au știut tălmăci, peste așteptare, gândurile și dorințele cezarului. Din planul pus la cale de Neron a eșit un șir de curți împărătești atât de întinse și mari, încât au însuflat tuturor temerea, că Roma are să fie preschimbată într'un singur palat. Despre felul acestei zidiri cunoaștem puțin lucruri, dar destule spre a ne închipui ce minunăție a fost.

Porticul ei, care era cu trei rânduri de coloane, avea o lungime de o milă, iar statua colosală a lui Neron așezată în vestibulul palatului era înaltă de o sută douăzeci de picioare. La mijlocul câmpului ce cuprindea, se află un lac asemenea unei mări, mărginit de clădiri în chipul orașelor; pe câmp se vedeau holde și vii și pășuni, precum și păduri cu tot felul de dobitoace și fiare. Diferitele părți ale clădirii erau toate aurite și încrustate cu pietre scumpe — de unde i-a venit și numele de palat de aur, domus aurea. Sufrageriile aveau pe tavan tăblițe mișcătoare de fildeș, care prin felurite țevi răspândeau asupra mesenilor mirezme și flori. Incăperea de căpetenie era rotundă, și ziua și noaptea ea se învărtia neconținut imitând mișcarea lumii. Când Neron și-a văzut reședința isprăvită n'a arătat nici o mirare și a zis numai atât: »In sfârșit am și eu o casă ca lumea«. Palatul de aur însă nu s'a păstrat decât până la moartea lui Neron: urmașii lui spre a împacă poporul, s'au grăbit să-l șteargă de pe pământ, crezând că astfel vor șterge și amintirea neagră a celui ce l-a zidit. E cu putință ca încăperile întunecoase subterane, cu rămășițe de picturi măestre, (imitate odinioară de Rafael) dela ruinele »Termelor lui Titus« de pe coastele Esquilinului, să fie resturi dela palatul lui Neron. Sigur e numai că Coloseul a fost clădit, în locul ce ocupă lacul amintit mai sus. După Neron »boa« imperial nu și-a mai căscat gâtulejul lacom spre cetate, ei s'a închis în

cuibul său predestinat: Palatinul. Palatul de aur a fost numai un episod sau o digresie în istoria unitară a acestei coline.

Peste trei veacuri setea mării și dragostea frumosului au făcut aici tot ce au putut spre a schimba palatinul într'o cetate din povești. Din tot ce el a fost am scos la iveală doar câteva laturi, care, ce e drept, sunt de căpetenie, dar nu spun tot ce e de spus despre trecutul glorios

Palatinul i se va părea pe fața pământului întocmai ca o insulă strălucitoare închegată din nestimate în mijlocul oceanului. Dacă, după Septimiu Sever, s'a clădit prea puțin pe această colină, lungul șir de împărați ce au urmat după aceea nu s'au mărginit cu ce moșteniseră: ei s'au întrecut care de care să înfrumseteze reședința lor și să strângă în ea cât se poate mai multe comori de artă și bogăție. Până unde a

Palatinul. Vedere de pe Aventin. Valea ocupată de Circus Maximus. La stânga, Vila Mills între chiparoși, la dreapta ruinele palatului lui Septimiu Sever.

al colinei. Oricât de mărginită e suprafața acesteia, dar ea a cuprins și cuprinde o lume.

Fiecare zid, fiecare piatră își are istoria, povestea sa. A le descifra dintr'o aruncătură de ochi e peste putință: cercetarea și priceperea lor cere cunoștințe istorice adânci, familiarizare îndelungată cu ruinele, ascuțirea îndestulătoare a ochilor și o neobișnuită putere de a reconstrui lucrurile cu mintea. Celce e înzestrat așa, va avea în fața sa o vedenie unică în felul ei:

mers luxul și risipa, ne-o arată faptul ce se spune despre Elagabal sau Alexandru Sever, că ei au așternut cu porfir mai multe uliți de pe Palatin.

Averile lumii erau aici topite și prefăcute în vistieria fastului și a splendoarei. Despre minunile cuprinse în palatele cezarilor se va fi dus vestea și povestea peste hotarele împărăției.

Soarele acesta de bunuri pământești a trebuit negreșit de cu vreme să atragă și să orbească

ochii lăcomiei barbare. De aceea nici nu trece un veac și jumătate dela părăsirea Romei de către Constantin cel Mare, și iată, răsar, ca niște nesățioase și erunte fiare de pradă, Vandalii lui Geiserich, care în hohot sălbatic își întind praznicul urgiei lor întâi și întâi pe Palatin. Dar cu tot jaful lor cumplit ei n'au putut strică și nici duce cu sine totul; bunurile ce au mai rămas în urmă-le au fost destule spre a da,

zidul, cu care neamul cavalerilor Frangipani pe vremea cruciadelor au încunjurat colina, unde uneori înșiși Papii amenințați de primejdiile de afară și-au găsit un adăpost sigur. De atunci Palatinul ca și alte locașuri de ruini antice, devine o carieră de material de zidit, din care s'au ridicat atâtea turnuri și întăriri, atâtea biserică și palate. O nenorocire și mai mare a fost, că sute și sute de ani cuptoarele insta-

Palatinul (vedere de pe colțul nordic). Locul casei lui Ciceron, înlocuit mai târziu de palatul lui Tiberiu. În fund se vede cupola Sf.-lui Petru.

incă pe o mie de ani, hrană îmbelșugată neșatului omenesc.

Dela Teodoric până la Carol cel Mare arareori s'au auzit glasuri de stăpânitor din mândrele săli de marmură. Zădarnic cel dintâi începe lucrarea lui de întărire și reînnoire și o continuă mai târziu «ducii» sau prefecții bizantini. Părăsit și de aceștia din urmă, Palatinul ajunge, în curgerea vremii, un munte de dărâmături. Din pietrișul răvășit al mărețelor clădiri s'a născut

late aici au prefăcut în var nesfârșita provizie de marmură, care făcea mândria Palatinului. Pe timpul Renașterii abia mai erau în picioare unele clădiri antice. Din mijlocul ruinelor uriașe creșteau acum buruenile, spinișul, edera și tot felul de plante acățătoare, care încetul cu încetul acopereau risipa vandalică a vremii. Prin pustiile, părăginitele cărări șerpui toare dintre stușuri se vedeau poeți și filosofi rătăcind singuratici și gândindu-se la deșertăciunea măririlor lumesti.

Famiile mari, ca bunăoară a Farnesilor, cumpără părți însemnate din podișul sau costișele colinii și sădesc pe ele grădini și vii roditoare. O singură dorință îi mână multă vreme pe toți: să sape și să răstoarne adâncile pături de pământ ce învăleau cetatea moartă spre a descoperi rămășițele comorilor antice; nu știința, ci pofta de a despoia și a pustii eră năzuința lor.

Spulberul acesta a dăinuit până în veacul al 18-lea, când învățați foarte de samă, ca bunăoară prelatul Bianchini, nu se mai bucură de această nesocotită risipire a scumpelor moșteniri antice, ci cu evlavie în suflet caută, prin studiul

fățișază minții ca tot atâtea ghicitori nedeslegate, precum se întâmplă acum câteva zecimi de ani; cadavrul atâtor măreții a fost disecat de sapa omului de știință și a fost cercetat până în adâncul măruntaelor. Pietrele multe au vorbit și au dat răspuns la cele mai multe întrebări. Toate aceste bogate și venerabile documente lapidare sunt astăzi tot atâtea icoane vii, cari ilustrează istoria literară de multeori palidă și plină de goluri ce ne-au transmis-o cei vechi. Cunoșcătorul vechimii nu mai este aici străin, ci trăiește într'un locaș cunoscut printre umbrele-i dragi, inchipuite sau visate în 'atâtea rânduri de dânsul.

Palatinul. Circus Maximus cu latura despre Palatin (reconstruire).

și desenele lor, să arunce lumini vii asupra întunecului nepătruns ce ascundeă trecutul arhitectonic și artistic al colinei. Dar cel mai puternic îndemn spre cunoașterea Palatinului a dat-o Napoleon al III-lea, când la 1860 a cumpărat grădinile farnesiane sub care, cum am văzut, se află ruinele palatului lui Tiberiu și a însărcinat cu conducerea săpăturilor pe destoinicul inginer Pietro Rosa, care cu acest prilej și-a asigurat merite nemuritoare prin cercetările și descoperirile ce a făcut. Mai târziu întreg Palatinul trece în stăpânirea statului italian; acesta, la rândul său, dela 1871 încoace a prilejit serioase exploarări sistematice, care au sfârșit în mare parte cu triumful științei. Ruinele uimitoare prin mărimea și tăria lor nu se mai în-

Nimic din Roma nu ne impresionează mai mult decât Palatinul. Insemnătatea, mulțimea și felurimea monumentelor, singurătatea și liniștea binefăcătoare ce domnește pe toată întinderea lui răsărită și retrasă — neasemuită printre colinele din Roma, — caracterul romantic și pitoresc ce-i dau mai ales boschetele de stejari, de pini-umbrelă și chiparoși de pe terasa vilei Farnese sau a vilei Mills — toate acestea puse în legătură cu nemărginirea trecutului și cu naufragiul celor mai uriașe năzuinți omenești, n'are în sufletul nostru senzații și simțiri, pe cari nu ne-o insuflă nici un colț al pământului. Mare, sublimă este impresia ce-ți produce Acropola Atenei cu ruinele Partenonului și a Propileelor. Dar înțelesul ei e mai mărginit — mai

totul stă par'că în latura estetică a monumetelor ca și a pozițiunii naturale cu liniile limpezi și hotărite ce caracteriză mai fiecare peisaj elin. Din potrivă, cuprinsul istoric și monumental al Palatinului este imens. Caracterul de nesfârșire, de universalitate, rezultat firesc al stăpânirii

mondiale a Romei, ne dau oarecum senzația plutirii peste imensitatea unui ocean. Aici ni se cufundă mintea străbătând veacurile, și gândurile noastre se înalță par'că cu aripi de vultur, fericite că se pot pierde în orizonturi fără țărni și hotare.

G. Murnu.

RĂSARE.

De Ada Negri.

E liniște, un val de lumină
Imi bate 'n perdele, de afară;
Ziua-i aproape de seară,
Se 'nclină.

Pașnic se uită senine,
Dintr'o beteală de raze,
Fețele de prin pervaze
La mine.

Ochii mei măsură unda
Dragostei nemărginită,
Leonardo și-a lui iubită,
Giocunda.

În adormirea luminei
Singură sunt și cu visul
Care mă trece abisul
Iubirei.

Ascult, prin liniștea sfântă,
Șoapte... precum ne pare
Ca 'n scoici e murmur de mare
Ce cântă.

Simț că mi-e cald și mi-e bine.
Visul sărut'a mea față —
Și 'n plămădirea de viață
Ce 'n mine

Tremură azi și 'nflorește,
Sunt ca pământul la soare,
Simt cum răsare și 'n floare,
Cum crește

Inflăcărata iubire,
Ca sub o sfântă magie.
Poate să am vre-o solie?
Menire?

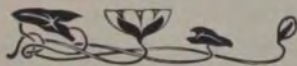
Sau prin nădejtile firei
Sunt eu aleasă anume,
Să-ți fiu unealtă pe lume,
Iubire?

Soartea și mama Durere,
Din suferințele crunte,
S'avem sigilul pe frunte
Ne cere...

Tu dar, putere curată,
Care primești prin minune
Rele din mine și bune
De odată...

Din învâlișul de glie
Taină putere divină —
Crești și răsai la lumină,
Invie.

Maria Cunjan.

Ifigenia în Taurida

de Goethe.

Actul al cincilea. Scena întâia.

Toas. Arcas.

Arcas.

Mărturisesc că nu știu încotro
Să-mi mai îndrept acuma bănuiala.
Să se gândească oare cei doi prinși
Să fugă 'n taină? Ori le-ajută poate
Chiar preoteasa? Se 'ntărește zvonul
C'ar fi ascunsă, undeva 'ntre stânci,
Corabia ce i-a adus incoace.
Și nebunia unuia, sfințirea,
Zăbava asta toată ne indeamnă
Să fim și noi mai băgători de seamă.

Toas.

Să vie 'ndată preoteasa 'ncoace!
Plecați de cercetați în grabă termul
Din capăt până la pădurea zânci.
Dar nu intrați în sfântul crâng, ci stați
La pândă undeva și dați năvală;
Ori-unde-i veți găsi, să-mi puneți mâna

Scena a doua.

Toas (singur).

Cumplit îmi fierbe-acum în piept mânia
Și împotriva ei, fătarnica,
Și împotriva mea, căci eu i-am dat,
Fiind prea bun, prilej ca să mă 'nșele.
Ușor se pleacă omul supt robie
Și 'nvață să asculte, de-l despoi
De orice drept. Da, dac'ar fi căzut
În a strămoșilor mei aspră mână,
Și-ar fi cruțat-o sfânta lor cruzime,
Ce bucuroasă ar fi fost să scape
Ea singură și nu se mai sfîa
Atunci să verse sânge la altar
Și-ar fi pretins că-i sfântă datorie
Nevoia. Bunătatea mea-i trezește
Acum dorințe îndrăznețe 'n piept.
Nădăjduiam să mă cunun cu ea;
Dar alt noroc vrea dânsa să-și croiască.
Prin lingușiri mi-a câștigat iubirea;
Când nu-i mai folosesc, apucă calea
Înșelăciunii, bunătatea mea
Îi pare-un drept sfințit de cursul vremii.

Scena a treia.

Ifigenia. Toas.

Ifigenia.

Tu m'ai chemat! Ce te-a adus la noi?

Toas.

Aș vrea să știu de ce amâni jertfirea.

Ifigenia.

I-am spus lui Arcas tot din fir în păr.

Toas.

Eu vreau mai mult să aflu dela tine.

Ifigenia.

Îți lasă zăna timp să te gândești.

Toas.

Eu văd că timpul ăsta ți-e pe plac.

Ifigenia.

De ți este inima 'mpietrită 'n vrerea
Cea crud', atunci mai bine nu veneai!
Un craiu, când face făr'delegi, găsește
Destule slugi cari, pentru plată, iau
Asupra-și jumătate din păcat;
Iar mâna lui rămâne nepătată.
El hotărește moartea 'ntr'un nor greu,
Și crainicii coboară trăsnetele.
De sus, pe capul celor osândiți;
El însă trece nevăzut pe sus,
Un zeu măreț, în vuiet de furtună.

Toas.

Ce aspru cânt aud din gură sfântă.

Ifigenia.

Nu preoteasa! fata cea de craiu.
Cinsteai cuvintele necunoscutiei,
Crăiesei vrei să i poruncești? Dar nu!
Eu de copil' am învățat s'ascult
De scumpii mei părinți și-apoi de-o zână,
Și, ascultând, eu mă simțiam în suflet
Mai liberă întotdeauna; însă
S'ascult de vorba aspr' a unui om,
N'am învățat acolo nici aici!

Toas.

Nu eu, o lege veche-ți poruncește

Ifigenia.

Ne bucurăm de-o lege ce slujește
Drept armă pentru patimile noastre.
Dar alta și mai veche-mi spune mie
Să mă împotrivesc poruncii tale,
Străvechea lege sfânt' a ospetiei.

To as.

Pari foarte îngrijată de străini;
Căci, de mișcată, văd că ai uitat
Cuvântul cel dintâi al cumiinției:
Să nu aprinzi mânia celui tare.

Ifigenia.

De tac, ori de vorbesc, tu știi prea bine
Ce port în suflet pentru totdeauna.
Nu face amintirea soartei triste
Și-o inimă 'mpietrită mai miloasă?
Cum nu pe a mea! În ei mă văd pe mine.
Și eu am tremurat lângă altar,
De serbătoarea morții 'nconjurată;
Și ridicat eră cuțitul crunt,
Ca să străpungă pieptul viu și cald;
Piereă de groază sufletu-mi, iar ochii
Mi se stingeau și — m'am găsit scăpata.
Nu trebuie să ne 'ndurăm și noi,
Când zeii, milostivi, de noi se 'ndură?
Tu știi ce-ți spun și vrei să mă silești!

To as.

De slujba ta ascultă, nu de Domn!

Ifigenia.

O, nu câtă s'acoperi volnicia
Ce-și râde numai de-o femeie slabă.
Sunt liberă ca ori-și-ce bărbat.
De-ar sta aici fiul lui Agamemnon,
Și tu i-ai cere ce nu se cuvine,
El încă are spadă, are braț,
Să apere ce-i este lege sfântă.
Eu n'am decât cuvinte și se cade
Ca să cinstești cuvintele femeii.

To as.

Eu le cinstesc mai mult decât o spadă.

Ifigenia.

E schimbăcios norocul armelor;
Nu-i bine să-ți desprețuești dușmanul,

Și firea n'a lăsat pe cel mai slab,
Fără de scut, în prada celui tare.
Ea-i dete darul șireteniei;
El scapă, zăbovind ori ocolind.
În adevăr, cel tare-i vrednic să-l înșeli.

To as.

Cu prevederea 'ntâmpini viclenia.

Ifigenia

Și-o inimă curată n'o cunoaște.

To as.

Nu te-osândi pe tine, fără voie.

Ifigenia.

O, de-ai vedeă cum sufletu-mi se luptă
Ca să invingă o ispită rea
Ce, cu puterea, vrea să mi-l cuprindă!
N'am nici o armă împotriva ta?
Căci rugăminte, ramura de pace,
Ca ori ce spadă mai puternică
În mână de femeie, o respingi;
Ce-mi mai rămâne-acum ca să mă apăr?
Va face oare zâna o minune?
Nu este 'n sufletu-mi nici o putere?

To as.

De soarta celor doi străini tu pari
Nespus de îngrijată. Cine sunt,
De te frământă cu mintea pentru ei?

Ifigenia.

Ei sunt — ei par — eu cred că sunt Elini.

To as.

Elini? Și vor fi înviat în tine
Icoana mândr' a 'ntoarcerii acasă?

Ifigenia (după puțină tăcere).

Să aibă deci bărbatul singur dreptul
La fapte mari? Și numai el să strângă
Tot ce-i măreț la pieptul său viteaz?
Ce-i mare? Ce înalță sufletul
Povestitorului neobosit,
Decât ce-a întreprins cel mai viteaz,
Când nimeni nu credea 'n izbânda lui.
Acel ce, noaptea, 'n tabăra dușmană
Se furișează și deodată cade,
Ca trăsnetul, pe cei cuprinși de somn,

La urmă, strâmtorat de cei treziți,
 Se 'ntoarce totuși încărcat de pradă,
 Acela numai e slăvit? Ori numai
 Cel ce, desprețuind umblate drumuri,
 Cutreieră 'ndrăzneț păduri și munți,
 Să mântuie o țară de tâlhari?
 Nu ne-a rămas nimica? Trebuie
 Femeia gingașă să-și schimbe firea,
 Să fie crudă ca o Amazoană,
 Să zmulgă dreptul spadei dela voi
 Cu sânge să-și răzbune asupraea?
 De-un cuget îndrăzneț tresare pieptu-mi.
 Nu voi scăpa de-amarnice muștrări
 Și rele mari, de nu voi izbuiti;
 Dar eu mă 'ncred în voi, o zeilor!
 De sunteți voi adevărați și drepți,
 O dovediți prin ajutorul vostru
 Și preamăriți prin mine adevărul!
 Da, află, rege, se urzește 'n taină
 O 'nșelăciune împotriva ta.
 Străinii prinși s'au dus să-și caute
 Prietenii ce stau ascunși la țerm.
 Acela care-a fost cuprins de boală
 Și-acum s'a vindecat — e frate-meu,
 Oreste, celalalt, al său tovarăș,
 Prietenul cel mai iubit, Pylade.
 Apollo îi trimite dela Delfi
 Spre-aceste țermuri, cu porunci zeești,
 Icoana mândr'a zânei s'o răpească
 Și să-i aducă sora înapoi.
 Iar el va mântui atunci de Furi
 Pe prigonitul ucigaș al mamei.
 Ți-am dat în mâna ta pe amândoi,
 Pe cei rămași din neamul lui Tantal.
 Ucide-ne — de vrei.

To as.

Tu crezi că Scitul,
 Barbarul crud, aude glasul milei
 Și-al adevărului ce-Atreu, Elinul,
 N'a vrut s'asculte?

Ifigenia.

Îl aude-oricine,
 Născut ori-unde 'n lume, căruia
 Îi curge 'n inimă izvorul vieții
 Netulburat și lin. — Ce gând imi torci
 O rege, 'n taina sufletului tău?
 De-i moarte,ucide-mă pe mine 'ntâi!

Acum, când nu mai e scăpare, văd
 Primejdia grozavă 'n care eu,
 Pripită, i-am împins cu dinadinsul.
 În lanțuri, vai, vor sta 'naintea mea!
 Cu ce priviri putea-voi oare eu
 Să mă despart atunci de frate-meu,
 Pe care îlucid? În veci nu pot
 Să mai privesc în ochii lui iubiți.

To as.

Așa te-au prins înșelătorii deci
 Cu mreajă măiestrită de minciuni,
 Iar tu, ascunsă, mi le-ai dat îndată
 Și lezne crezământ!

Ifigenia.

Nu, Doamne, nu!

Eu pot fi înșelată; dar aceștia
 Sunt credincioși și drepți. De nu vor fi,
 Atunci să-i dai pierzării, iar pe mine
 Mă pedepsește, surghiunindu-mă
 Pe vr'un ostrov de stânci cu țarm pustiu.
 Dar dac' acest bărbat e frate-meu
 Cel îndelung dorit: fi milostiv
 Acum cu frații, cum ai fost cu sora!
 Tata căzù prin mânilor soției,
 Iar ea prin fiul ei. El este-acum
 Nădejdea cea din urmă a neamului.
 O, las' să plec, să mântuie casa noastră
 Cu mâna și cu inima curată.
 Mi-ai dat cuvântul! — Dacă voiui putea
 Să mă întorc acasă, mi-ai jurat
 A mă lăsa; și iat' acum pot.
 Un craiu nu 'mparte, ca un om de rând,
 Făgăduieli, ca să se mântuie,
 Pe-o clipă, de aceia ce se roagă;
 Dar nici gândind că nu va fi prilej.
 Atunci își simte 'ntreaga lui mărire
 Când poate ferici pe cei ce-așteaptă.

To as.

Ca focul, când se apără de apă
 Și-ar vrea, țâșnind, dușmanul să-și stărpească,
 Așa se apără, în pieptul meu,
 Mânia împotriva vorbei tale.

Ifigenia.

O, las' să-mi lumineze îndurarea
 Ca zarea sfânt' a flăcării de jertfă
 Încununată de cântări de laudă.

T o a s.

De câteori m'ai îmlânzit așa!

Ifigenia.

Întinde-mi mâna ta ca semn de pace.

T o a s.

Ceri mult și într'un timp așa de scurt.

Ifigenia.

Spre-a face bine, ce să stai la gânduri?

T o a s.

Adesea, binele-i urmat de rău.

Ifigenia.

Cu indoiala faci din bine-un rău.

Nu te gândi; ci fă așa cum simți.

Trad. de I. Borcia.

Bicentenarul lui Buffon.

La 7 Sept. s'a serbat, la Paris și în toată Franța, bicentenarul marelui naturalist și senilului filosof Buffon, născut în Montbard (Burgogne) la 7 Sept. 1707.

Câteva date din viața sa:

Prima tinerețe și-a petrecut-o, parte în Italia, unde i s'a dezvoltat gustul pentru natură și pentru litere, parte în Anglia, unde a studiat fizica și matematicile.

La vârsta de 26 ani intrase în Academia Științelor, iar în anul 1739, murind Du Fay, intendentul grădinei regești (Jardin du Roi, astăzi Jardin des Plantes) i se încredință Cavalerului de Buffon acest post, pe care îl ocupă, aproape 50 de ani, cu demnitate și vrednicie.

Contemporanul senin al lui Voltaire, al lui Diderot și Rousseau a trăit în plinul secolului al optsprezecelea, departe de sgomotul lumii, în două grădini: cea dela Montbard și cea a regelui.

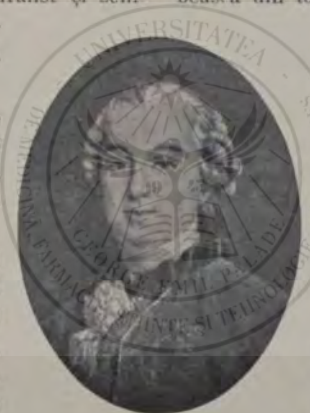
La Montbard, locuința lui Buffon eră în fundul grădinei și ca s'ajungă acolo trebuia să străbați printr'un întreg rai de flori și plante de tot soiul. Pe scriitorul lui nu erau niciodată cărți — mai mult medită decât ceteă.

Pe părete o singură icoană, cea a lui «Newton», marele interpret al naturii.

Ca înfățișare eră frumos; însușirile sufletești se răsfrângeau par'că pe fața lui liniștită, cu doi ochi negri, plini de viață.

Făță de cei năcăjiți eră bun și mângâietor; ajută pe cei lipsiți și nu eră om în Montbard

și în împrejurime, care să nu-l cinstească și iubească din toată inima.

Buffon.

Ca scriitor n'a fost numai om de știință ci și un mare poet, deși n'a scris versuri; dar, precum a spus-o chiar el, «proza zugrăvește mai frumos decât poezia; rima și ritmul pun piedecă condeinului; pentru o silabă prea mult sau prea puțin câte cuvinte, pe cari în proză le folosește scriitorul așa de minunat, e silit poetul să le înlătore».

În discursul său de recepțiune la Academie a rostit, între altele, o frază care e adeseori întrebuințată în literatură: «Stilul e omul însuși» (Le style est l'homme même). Și acest aforism i se potrivea de mi-

nune; stilul său fiind oglinda curată a caracterului, a obiceiurilor, a întregii lui fiiri. Fiind el încă în viață i s'a ridicat în Paris o statuie cu inscripția: «Majestati naturae par ingenium».

Spre a cunoaște mai bine personalitatea lui Buffon vom da cititorilor noștri fragmente dintr'un studiu al minunatului critic francez, membru al Academiei: Emil Faguet.

Buffon voia să fie, și aproape și eră, o inteligență limpede în fața lucrurilor veșnice, privindu-le și căutând a le pricepe. A lucrat astfel 50 de ani, din zorii zilei până seara, fără a băgă în seamă zvonurile, criticile, nici chiar laudele; căci, odată pentru totdeauna, stabilise pe cele de cari se simția vrednic, și n'ar fi fost bine primit nici celce ar fi încercat să le exagereze, dar nici celce le-ar fi micșorat.

Fondul acestui temperament eră energia liniștită, răbdarea, luciditatea și mândria fără temere, adevărată fără vanitate. Vorbind odată despre calitățile necesare unui naturalist, zicea: »Destul geniu, mult studiu și puțină libertate a gândirii.»

Aceasta o putem lua ca o definiție a lui Buffon dată de Buffon, întărind puțin terminii și zicând: Un mare geniu și o libertate a gândirii cum mai desăvârșită, mai inalterabilă și mai statornică nu s'a mai pomenit.

Calitatea de căpetenie a lui Buffon eră sănătatea lui de fier. Nimeni n'a avut o mai perfectă sănătate morală, răzimată pe o robustă constituție fizică.

N'a cunoscut pasiunile și ceea ce în viața lui s'ar fi putut numi astfel, n'au fost decât capriciile și distracțiile unui temperament viguros.

Niciodată n'a intrigat, n'a șicanat, n'a cerut, n'a pretins, — abia dacă va fi dorit. N'a fost nici când iritat nici gelos. Disprețul lui sincer pentru critici, tăcerea curată și simplă cu care le primește și care nu mai eră nici desprețuitoare, e ceva fără pereche. Un lucru foarte omenesc îi este necunoscut acestui om: temerea. Și când el privește oamenii din acest punct de vedere, nu-i mai pricepe de fel; e uimit, nedumerit. Ce au oamenii aceștia? — pare a-și zice; ei caută plăcerea, când au fericirea. »Fericirea e în noi înșine; ea ne-a fost dată; nenorocirea e în afară de noi și noi o căutăm«. Fericirea este stăpânirea noastră înșine și nu ne gândim decât să ieșim din noi înșine. »Am voi să schimbăm însăși firea sufletului nostru; el nu ne-a fost dat decât pentru a cunoaște și noi am voi să-l întrebuițăm numai spre a simți«. De unde rezultă că oamenii sunt într'o stare, aproape continuă, de nebunie. »Nu au judecată decât la intervale, și aceste intervale ei ar voi să le suprim«. Astfel se petrece viața lor, care, fiind desordontă și de-

naturată de ei înșiși, nu poate fi decât nefericită și scurtată.

Nici una din însușirile de mare învățat nu i-a lipsit: nici plăcerea de a observa, nici răbdarea în observare; nici munca uriașă, neconținută și liniștită; nici spiritul de ordine; nici claritatea, nici lipsa de pasiune, nici imaginația științifică, adevărată facultatea generalizării și a ipotezei; nici sângele rece de a nu lua generalizările decât drept ipoteze, și ipotezele drept ușurare a muncii, având un caracter provizoriu și întotdeauna menite a fi odată părăsite; nici puterea de a forma sisteme; nici disprețul de sisteme de îndată ce aceste ar vrea să fie luate drept dogme, legând spiritul omenesc care le-a produs.

Din punct de vedere științific, fără exagerare, Buffon a fost desigur cea mai mare personalitate în istoria științei generale dela Descartes până la Darwin. El e dascălul și înainte-mergătorul lui Lamarck și al lui Saint-Hilaire, cum o recunosc ei înșiși.

Din punct de vedere literar, opera sa e cel mai frumos poem care s'a scris în Franța. Buffon e, cel puțin, cel mai mare poet al veacului al optprezecelea. Opera sa e dintre acele cari în anticitate se scriau în versuri, ca poeme sacre.

Ideile literare ale lui Buffon, ți le poți inchipui de mai nainte, cunoscând trăsăturile principale ale stilului său metodic, grav, măsurat, impunător, majestos și bogat. Nu e un stil aprins de pasiune, nici sprinten și înarmat de război ca stilul polemiștilor. E stilul unui profesor genial.

Influența lui Buffon, ca poet, a fost tot așa de mare ca și contribuția lui de savant pentru conștiința omenirii.

Cea mai mare idee poetică a secol. XVIII-lea el a avut-o, el a exprimat-o. »Maiestatea adevărată a naturii« el a simțit-o.

Din operele lui reproducem în traducere:

Pasărea-muscă.

Dintre toate ființele însuflețite iată cea mai elegantă, ca formă, și cea mai strălucită, ca culori. Mica pasăre-muscă este juvaerul, cap-de-opera naturii; ea a încărcat-o cu toate darurile pe cari între celelalte păsări le-a împărțit numai: sprintenie, iuteală, agerime, gingășie și podoabă bogată, toate lezare favorite mititice. Smaraldul, rubinul, topazul, îi strălucesc pe vestminte; niciodată nu

i le pătează pulberea pământului, și în viața ei de tot aeriană, abia o vezi atingând iarba din când în când; e veșnic în văzduh, sburând din flori în flori, a căror frăgezime o are precum are și strălucirea lor. Cu nectarul lor se hrănește și trăește numai acolo, unde sunt întotdeauna flori.

În țările cele mai calde ale Americii se găsește toate soiurile de pasăre-muscă.

Ciocul lor e un ac subțire, iar limba un fir deșirat; ochisorii lor negri par două puncte scilpitoare; penele aripilor sunt nespuse de gingașe, aproape străvezii; picioruțele abia se zăresc, așa sunt de scurte și mărunte; nici n'au mare lipsă de ele fiindcă se așează numai noaptea, iar ziua întregă se leagănă în văzduh; sborul lor e mereu și repede. Bătaia aripilor e așa de iute încât dacă păsărica se oprește în aer, îți pare nu numai nemișcată, dar chiar de tot lipsită de acțiune; astfel o vezi oprindu-se câteva clipe înaintea unei flori și pornind, ca fulgerul spre alta; le colindă pe toate, își înfige limbuța în sânul lor, le mângâie cu aripioarele ei, dar prea mult nu zăbovește; nici nu le părăsește și nici nu le vestejește de tot; le sugă numai miera și parecă limbuța ei e făcută numai pentru acest scop.

Nimic nu întrece vioiciunea acestor păsărele. Poate numai curajul sau, mai bine, îndrăzneala lor.

Le vezi urmărind cu înverșunare pasări de douăzeci de ori mai mari decât ele, legându-se de trupul lor, ținându-se de sborul lor și încercându-le întruna, până-și potolește furia. Câte-odată se înving între ele lupte aprinse; nerăbdarea pare a le fi sufletul. N'au alt glas decât un mic strigăt: se rep, se rep, des și repetat; îl auzi în pădure, de cum se luminează de ziuă, până când, la primele raze ale soarelui, își iau sborul și să risipesc în câmp.

Sunt solitare și ar fi și greu, plutind veșnic în văzduhuri, să se poată cunoaște și adună.

La vremea împăcherii, le vezi două câte două; cuibul ce-și clădesc se potrivește cu gingășia trupșoarelor; e făcut dintr'un bumbac subțire și o seamă mătăsoasă culeasă din flori; femeiușca ia asupra-și lucrul și lasă bărbătușului grija de a adună materialul. O vezi zorită, lucrând cu drag la leagănu dulce al pușorilor ei. Cuibul nu e mai mare ca jumătatea unei caise și tot așa făcut; în el găsești două ouă albe, albe și nu mai mari ca boabele de mazăre. Bărbatul și femeiușca le clocesc pe rând, timp de 12 zile; pușorii ies în ziua a treisprezecea și nu sunt atunci mai mari ca musculițele.

S'a zis că pe lângă luciul și catifelatul florilor mai au și parfumul lor aceste minunate păsărele. Mai mulți autori au scris că au parfumul moșcului; e o greșală.

Și nu numai minunea asta a vrut închipuirea să pue în povestea lor: s'a mai zis că sunt jumătate paseri, jumătate muște; s'a zis că mor cu florile deodată și să renască cu ele; că petrec iacna într'o amorteală desăvârșită, într'un somn, atârnat cu ciocul de scoarța unui copac. Dar aceste închipuiri au fost înlăturate de naturaliștii înțelepți.

O. C. T.

Foi răslețe.

Mihail Sadoveanu, *La noi, în Viișoara*. — Scrisori către un prieten. — Edit. «Minerva», București 1907. 1 vol. 8°. 200 pp. Preț: Lei 2.—

Volumul d-lui Sadoveanu se sporește repede. Publicul abia dovedește să-l urmărească. Pe când scriem aceste rânduri mai e anunțată apariția alor două volume: *Vremuri de Bejenie* și *Povestiri* alese din vestitul nuvelist francez Guy de Maupassant. Activitatea rodnică a d-lui Sadoveanu nu poate fi decât îmbucurătoare, fiindcă fiecare volum înseamnă o îmbogățire reală a literaturii noastre. Productivitatea nimitoare a artistului se reazimă pe un talent puternic și neseacă în bogății, care asigură valoarea calitativă aproape a fiecărei bucăți. Talentul d-lui Sadoveanu e o mină de diamant, dacă vrei o comparație, din care ies neînecat la lumină frielele de piatră scumpă. Aceste se deosebesc ca mărime, ca formă, ca strălucire chiar, dar toate au calitățile diamantelor. Multe dintre creațiunile d-lui Sadoveanu desigur merită această comparație de sârbătoare.

Noul volum, *La noi, în Viișoara*, cu subtitlul modest: scrisori către un prieten, e închinat aproape în întregime țărânilor. Ne înfățișează țărani cu credinți deșerte, cu sufletul stăpânit de furtuni de patimi, cu o îndaratnică dragoste de moșie, cu toate umbrele și luminile unor firi simple, dar întregi. Fantazia odihnită a țărânilor, în fața tainelor necunoscutului, creiază o lume de închipuire, de basme, careia se supune mîntea lor primitivă. Satu 'ntreg crede în ivirea unui Sfânt, Vasile Haliciuc, care umbla pe coama unui bălaur, propovăduind cuvântul adevărului și prigonind pe acuratul, sălaşluit mai ales în holeră. Morarul satului povestește întâmplări din bătrâni cu drații, cari leagă sufletele oamenilor; vânătorul Ștefănaștie știe povestea descălecatului, cum Dumnezeu a părjolit neamurile sălbatice din văi și a adus pe Români din munte, de au făcut o țară ca o grădină. Credințele deșerte se întăresc și prin pedeapsa celor ce nu cred în ele. Crășmarul care nu crede în Sfântul Vasile, înnebunește; iar flăcăul care troce în pu-

teera nopții prin țintirim, eră să moară (Un rămășag). Astăzi vremurile sunt mai grele pentru aceste roade ale fantaziei, se cred tot mai greu poveștile cele vechi. «Acu ce? — zice morarul — acu poți să zici că e pețea lumii... Nu umbla oamenii ca Aghiță pe două roate? Umbă! Nu trimiț scrisorile pe sârma — la mama dracului? Trimă! N'au închis pe Caraoschi în meșină, de pufnește și țipa și duce câte douăzeci de căruțe pe șine? Au închis! Duce! Moș Alisandru Ciobanu, care doarme cu «Visul Maicii Domnului» și cu «Epistola» sub cap și-și trezește baba în puterea nopții să i le cetească, când vede trenul, vorbește de sfârșitul lumii, bălaur și antichrist. Țăranii, văzând isprăvile lui Boco o cel tânăr sau «Iluziunea secolului al XIX-lea» — își fac sfânta cruce și zic: «aista-i dracu de pe comoară!...» Aceste suflete cari atribuie toate câte nu le înțeleg sau puterii dumnezeiești sau dezvoltării își au și filosofia lor în deplină armonie cu neputința înțelegerii lor. E filosofia fatalistului, care se vede uoară unor puteri tainice, nepătrunse de dănsul. «Ce putem noi ști? — zice Ștefănașe vânătorul (Cufundarul) — Nimica! Suntem așa: Uite ne duce apa ca pe niște paie. Și păcaie liniștit din lulea. Da, da ca pe niște paie, își spun eu. Ne ducem așa: pful! ca fumul ista; par'că nici n'am fost!» Și mulți dintre acești oameni mor, păcătoși sau buni, fără să fi înțeles vreodată de ce trece prin lume amară umbra a omului; se nasc și dispar, asemeni florilor și buruienilor cu cari a înzestrat Dumnezeu pământul. În această lume fatalistă întâlnim și câte un suflet care și-a știut eroi un rost vieții, care a izbutit să-și indeplinească cu bine menirea. E «Domnu Trandafir, dascălul satului, care avea ceva din «credința și curățenia unui apostol». Iată iocana acestui dascăl, zugrăvită cu măiestrie de artist:

«Eră un om bine făcut, puțin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini. Când zimeba, se arătau sub niștaț tunsă scurt niște dinți lungi, cu strungă mare la mijloc. Când ne învăța cum să spunem poeziile eroice, vorbea tare și înalță sus brațul drept; când cântam în cor lovea diapazonul de colțul catedrei, îi ducea repede la urechea dreaptă, și încruntând puțin din sprâncene, dădea ușor tonul; laa! — iar băieții răspundeau într'un murmur subțire și așteptau cu ochii aștupați la mâna lui, care dintr'odată se înalță. Atunci isbucneau glasurile tinere, într'o revărsare caldă. Când trebuia, câteodată, Sămbăta după ameazi, să ne cetească din poveștile lui Creangă, ne privea întâi blând, cu un zimbet liniștit, ținând cartea la piept, în dreptul inimii, — și în bănci să facă o tăcere adâncă, ca într'o biserică».

Acest apostol, care învăța copiii, fiindcă îi iubea și fiindcă simțea în el un prisos de bunătațe, a fost «un om», care a știut crește oameni.

O altă notă fundamentală a oamenilor din acest volum a dlui Sadoveanu e tăria fizică. Sunt puternici ca și eroii basmelor în cari cred. Unul se laudă: «Mă, eu de

nimic pe lumea asta n'am habar»; altul trânteste pe ureaua dela comedia din Mereză; altul «rupă potcoava în degete ca pe un vreas»; bunicul Manole Crețu îi zice nepotului său: «Om sdravau să te faci, bre; altfel nu prețuești nici două parole» ș. a. m. d. Și aceste forțe elementare sunt stăpânite mai mult de sentimente, cari le determină repede la acțiuni. Dragostea înșelată se pedepsește cu bătaii în «Cel mai tare», «Gheorghitoaie» și «Necredinciosul». Motivarea acțiunilor e susținută în toate cu logica sufletelor stăpânite de pațimi și cu o adâncă pătrundere psihologică. Aceiași țărani răzăși din Vișoara, de pe malul Siretului, își iubesc cu o dragoste îndărătnică moșia și fierb de mânie când povestesc nepoților: «...Așa a fost să fim noi fără noroc și să ne roada încet-încet veneticii»; «toate ale noastre au fost, și acuma multe nu mai sunt ale noastre...» întocmai ca boierii scapătați ai dlui Bratescu-Voinesti. Manole Crețu, răzășul se infurie numai la gândul că ciocoiului de alături, proprietarului dela Stolnici, fost vechil, i-ar putea trece prin minte să «răpească pământul unui răzăș de treabă...» «Ciocoiul... să moară — și mă uit în ochii lui și cușma în cap îmi rămâne, înțelegi — îi zice nepotului. Și cine-i mai tare? Eu, mă, sunt mai tare, că-i pun genunchiul în piept și-l zdrobesc ca pe un vierme!...» «Așa se încruntă de multeori inima de răzăș mândru a bătrânului, de multeori i se turbură ochiul limpede, de multeori gemea cu mânie când eră vorba de pământul lui, de pușul lui cu trudă și cu amar muncit; cu cărpănoșie și cu cruzime adună ban lângă ban, — dar în fața puilor, a gândăceilor lui de nepoți, i se muia inima ca un sloi de ceară la soare».

Sfaturi vechi, din care am relevat figura lui Manole Crețu, e cea mai artistică și duioasă bucată din volum. E o poezie a muncii cinste, a muncii sfinte dela țară. Cadrele povestirii și minuțata ei încheiere dau bucată o putere artistică rară. Când «cea mai tânără mlađiță a neamului» s'apropie de patul bunicului pe sfârșite și-l întreabă senină: «Mata ai să mori, bunicule?» — e ca și când ar vorbi în giasul ei instinctiv liniștea viitorului, siguranța zilei de mâine a vieții supusă veșnicei legi a premerării: adormi în pace, bătrâne; sufletul tău senin, bun și drept trăiește întreg în ființa nepoților tăi.

Aceeaș pornire salbatică de sentimente pentru apărarea pământului o găsim în Cearta, pe care o reproducem fiind cea mai reprezentativă din volum. În ea se zugrăvește dragostea de pământ, a cărui apărare duce până la încăierarea între neamuri, și legătura aceea tainică între sufletul acestor oameni dela țară.

Nu mai insist asupra cadrelor în cari sunt așezate povestirile, nici asupra imaginilor multe și frumoase, pe cari le-am întâlnit în volum. Cetitorii, de sigur, se vor sili să le descopere singuri.

O. C. T.

Cearta.

În cea dintâi zi frumoasă a primăverii, în postul mare, o lumină de aur, un vânt cu mi-reazma pământului umed, m'au scos în marginea

satului, spre luncă și spre ogoarele oamenilor. Mi se părea nou satul nostru cu casele deodată luminate, zimbând unui soare prieten. Pășeam

încet, cu sufletul plin de amintiri; priveam ca printr'un abur, pe cărările din marginea drumului, nezbicite încă, pui de oameni cari lepăiau cu picioarele goale, cu ochi de lumină sub tufe de păr bălaiu; priveam un roi de musculițe, un sbor de fluturi, care jucă ca o flacăra. — și auzeam nelămurit o frântură dulce de cântec, un glas pierdut de cucuș ca un strigăt prelung de bucurie, ce răzbătea printre ramurile unei livezi abia înmugurite.

Și cum eșeam din sat, deodată mă izbi mirosul ascuțit al pământului, și mi se deschise înaintea ochilor o arie întinsă, neagră, pe care se înșirau plugurile cu boii albi și plugarii albi, răsturnând văleurele negre, părând înfloriri de spumă pe această întunecoasă mare dreaptă. Și în fund lunca de lozii verde deschisă, înecată de aurul soarelui, și dincolo, la dreapta, în văi depărtate, un fulger de oglindă, o întindere de apă rămasă din revărsările primăverii.

Și în liniștea aceasta adâncă, cu miros de primăvară, cu ușorul abur al deșteptării după adâncul somn de iarnă, — mă zgudui neplăcut, mă trezi ca dintr'un vis, răcnetul oamenilor... Auzii dintr'odată un strigăt întărit, apoi o izbucnire de glasuri mănioase, cari urcau și scoborau câteodată tari, câteodată nelămurite, înăbușite, grele... Tresărind, privii în jur. Credeam că cearta e îndărătul meu, lângă mine, așa de puternice treceau sunetele prin văzduhul curat. Dar glasurile veneau de departe, dela oameni adunați la o margine de ogor, spre luncă; acolo mâni se ridicau, vânturând, se sbuciumau trupuri, în larma de val a mâniei.

Iar când mă apropiai, văzui că se certau nepoții lui Vasile Bujor, moșul satului. Erau șase, toți înalți și sprinteni. Cu sprâncenele aplecate pe luminile ochilor, cu gâturile întinse, cu grumajii încovoiați, par'că voiau să treacă unii prin alții: trei deoparte și trei de alta.

Și-și înălțau brațele sguinduind ceva nevăzut, cu mâinile, în văzduh; răcneau adânc, în învâlniri nedeslușite de vorbe, doi cu oticele înălțate, pe când din liniștea ogoarelor alergau din toate părțile oameni, ca să potolească mânia. Pe când barța lor creșteă, unii săteni soseau gâfâind greu, cu sufletul la gură.

«Ce, mă? nici un pas, nici o palmă nu dăm! dreptul nostru! Cum să treci cu brazda prin ogorul nostru?

— N'am trecut! strigă altul, în involburarea glasurilor, am tras brazdă pe locul nostru, să știi!...»

Și deodată brațele se înlăntuiră, se încleștară în trupuri.

«Săriți, măi, săriți, fraților, că se omoară!...» strigau din jur plugarii. Și se năpustiră, puseră brațele, puseră umerii, într'o zarvă care scădea și creștea tunând, — și porni o învâlmășeală sălbatecă, cu capete plecate, din care răsăreau deodată frunți scuturând plete încalcite.

Și glasuri: «Nu da! nu strânge! ține-!...» Apoi răcnete de durere. Și deodată învâlmășeala se sfărâmă: sătenii trăseseră în toate părțile, țineau strâns, domoleau pe nepoții moșului, cu vorbe de împăciuire, pe când ei tot mai priveau unii cătră alții cu capetele aplecate, cu ochii încruntați, unii cu pete de sânge pe obraz. Curseseră sânge pe pământul care prisosiseră strămoșilor, care hrăniseră rânduri de părinți, de feciori și de nepoți!

Dupăce intrai și eu în vorbă, dupăce încercai, pe cât putui, să le îmblânzesc sufletele, mă întorsei spre sat, prin pacea câmpiilor. Din lunca de lozii veni strigătul singuratec al cucului; în depărtări, în liniște, izvorau aburi din pământ; izvoră acum și liniștea par'că din acel pământ pe care cu câteva clipe mai înainte eră să curgă sânge de frați. Și o măhnire mare îmi învăluia sufletul cum mergeam prin soare, prin vântul care venea din depărtări drepte și trecea în nemărginire, o milă pentru bieții oameni cari nu înțelegeau sărbătoarea mare a văzduhului și a pământului, cari sfărmau pacea și frăția pe această moșie bătrână, pe care strămoșii, înfrățiți, luptaseră, o hrăniseră cu sânge apărând-o, care ajunsese odinioară tuturor, și care acum nu mai ajungea!

Încet, prin lumina primăverii, intrai în sat, cu sufletul îndoit. În urma mea veni și vestea dela ogoare, și oamenii vorbeau despre vrajba aceasta iute care invenină sufletele unor rude, vorbeau domol ca despre o moarte năprasnică.

Iar spre seară bătrânul Vasile Bujor chemă pe nepoți la el acasă.

Casa moșului eră cea mai veche din sat; cu dragoste o priveam totdeauna, pentrucă-mi aduceă aminte de multă lumină din trecut. Odată, în copilărie, mult mă minunai eu de casa aceasta; și de atunci întru nimic nu se schimbaseră. Tot

aşa eră, cu acoperişul ţuguat, cu roata de car într'o tăpuşă, în vârf, şi cu bradul cel mare strâmb, alături. Din bradul acela se auzeau în fiecare an, întâiu, după somnul ernii, cântările oaspeţilor primăverii. Prin el tipă furtuna ca un glas de jale, peste sufletele necăjite, când vara se călătorea cu bucuriile şi cu dragostele ei. Iar eu, în acei ani depărtaţi, când veneam din târguşorul Vascanilor, cu mama, la tata-bătrân, înainte de a vedea satul, suind încet culmea cu trăsura veche în pasul cailor, zăream întâiu vârful întunecos al bradului; apoi, ajuns pe deal, deodată par'că în umbra lui se desfăşurau toate căsuţele sătenilor, toate pălcurile de verdeaţă ale grădinilor; şi sub el, când intram în sat, totdeauna stătea o fată mare, vre-o nepoată a moşneagului, privindu-mă dreaptă, cu ochi întunecoşi în cari luceau două puncte de soare.

Acolo îşi chemă moşul nepoţii, după cearta săngeroasă de dimineaţă, şi după svoana plină de griji, de peste zi, a satului. Acolo, sub bradul strâmb, sta el pe un scăunaş vechiu de stejar, cu spatele răzimat de trunchiul copacului; sta şi privea pe băieţi printre sprâncenile tufoase, cu gura multă vreme mută în barba scurta, albă. Adus de spate, cu mâinile pe genunchi, sta apăsător par'că de o durere mare, învălit de bunda neagră, străveche, încins cu chimirul lui vechiu, pe care din tinereţe îl purta. Străbuna, mătuşa Mărioara, sta mai la o parte, pe pământ, cu faţa şbărcită grămădită deasupra genunchilor, cu doi ochi mititei, ştersi, ţintiţi înainte. Se strânsesă şi feciori, bătrâni şi ei, cărunţi, şi nepoţi, şi nepoate, un sfert de sat; umpleau ograda, aşezaţi pe prispă, ori sub streşina bradului, şi aşteptau.

Ş'atuncea s'a uitat moşul Vasile Bujor ţintă la cei şase flăcăi cari stăteau în picioare dinaintea lui, s'a uitat multă vreme, ş'a dat din cap cu întristare. A zis încet:

»Grele vremuri, bre... grele vremuri... În vremea mea erau alte necazuri, dar ticăloşii de acestea nu! De ce aţi vrut, mă, să vă înjunghiaţi?»

Băieţii, înalţi, sprinteni, de-abia scăpaţi din oaste, tăceau, se uitau în pământ. Unul din cei bătrâni, dela spatele lor, mormăi şi înjură în-năbuşit.

»A dat Dumnezeu sfântul soare şi vânt bun şi toată lumea ese să facă ce au făcut şi alţii, — urmă încet moşneagul; ce au făcut şi alţii mai de demult, să are şi să samene, că atâta-i al nostru, ce avem noi altceva? N'avem nimic, numai pământul nostru... Bre, ş'am ajuns în zilele acestea să aud că vă tăiaţi ca păgânii... Bre, are să vă bată Cel de sus, că stropiţi cu sânge pământul care vă hrăneşte!...»

Strămoşul vorbea încet, fără să dea din mâni, cu trupul neclintit. Eu mă aşteptam la o izbucnire de vorbe, el rosti domol numai aceste cuvinte; dar, după ce tăcu, un fior mi se strecură prin suflet, şi de bună seamă că acelaş fior trecea prin toate piepturile celor din jur cari erau sânge din sângele lui.

Moş-Vasile Bujor tăcu, şi dintr'odată baba Mărioara, grămădită asupra pământului, începî a suspină cu amar; glasul îi crescî tremurând, îi curgeau lacrimi pe colţul erbii şi bocea ca la o înmormântare. Feciorii, nepoţii, strănepoţii, în jur, tăceau, incremeniţi.

»Ce-i, Mărioară? rostî domol bătrânul. Asta-i bucuria bătrâneţelor noastre!...»

Şi moş-Vasile îşi lăsă capul în piept, în umbra înserării care cucerea casa veche şi bradul, îndesându-se ca o negură nesimţită.

Atunci glasuri din urmă porniră, îndemnând pe flăcăi să treacă înainte, să ceară ertare; bătrânul îşi ridică fruntea, prin vârful bradului trecî un şuet domol, ca o plângere tremurată.

Bătrânul voi să mai zică ceva, apoi dădu încet din cap, — şi deodată porniră în jur a suspină ş'a plânge nevestele şi fetele; băieţii se apropiară şi sărutară pe rând mâna moşului, după aceea se întoarseră unul spre altul, cu privirile muiate, se îmbrăţişară, se sărutară.

Şi prin brad trecî a doua suflare tremurată, ca plângerea unei fiinţe chinuite.

Iar eu priveam, prietene, cu sufletul înfiorat toate acestea, căci până atunci nu pricepusem legăturile adânci dintre sufletele oamenilor şi tot ce-i înconjoară; căci eu aşteptam o izbucnire mare şi nu vedeam nimic din ce aşteptam: oamenii mai mult tăcuseră, iar lucrurile neînsufleţite par'că aveau un suflet ascuns care tremură de durere.

Expoziția de artă din Veneția (1907).

(Urmare.)

Sala meridională.

Se cunoaște că te cobori spre sud după decorațiunea sălii cu fructe exotice de lămâi și flori de portocal executate artistic tot de Vincenzo Cadorin și mai cu seamă după coloritul crud al pânzelor, după căldura ce emană din fiecare peisaj. Notez în primul rând patru: »impresii dela Taormina«, ruine de lângă Palermo, atât de adevărate, de un colorit atât de străveziu, scăldate în atâta lumină diafană, prinse pe pânză cu atâta măiestrie de Ector De Maria Bergler! Ulysse Caputo expune »La repetiție«, o cântăreață în costum de stradă strângând umbreluța între mâni într'un elan de pasiune — gest comun artistelor la repetiții — cântă în semi-obscuritatea teatrului gol, ascultată de autor, de souffleur, de maestru. Se cunoaște că pictorul care trăiește la Paris cunoaște ambientul de l-a redat cu atâta adevăr! Peisajele lui Loiacono, cu vegetația luxuriantă a sudului, te sufocă; »Porta Capuana«, unde e pescărie la Napoli, e minuțios lucrată de Vincenzo Migliaro. »Vechiul cântec« de De Sanctis foarte bun. »După ploaie« de Campriani și peisajele lui Casciare, vapoase. Rău pusă este admirabila compoziție a lui Antonio Alciati: »Spasm«. O femeie culcată își ascunde în mâni fața convulsată de pasiune pe când la capu-i un violinist cântă disperat strângând febril vioara! E fantastic; impresionează verdele obscur al picturii monocrome. Ce să zic de Angelo Dall' Oca Bianca, pe care am avut plăcerea să-l cunosc în excursiunea artiștilor cu Vaporul pe lagună? Slab, palid, un tip cu desăvârșire nordic, nu-ți face de loc impresiunea aceluia pictor viguros, care cu atâta măiestrie își crează ființele vioaie, care în »Civette« pune atâta ironie și atâta cochetărie în surâsul femeilor, vânzătoare de bufnițe, jucându-se astfel cu sinonimul »Civetta«, care cu atât minunat artificeiu știe să se deosebească de toți ceilalți, care surprinde o mamă sârutându-și copilașul într'un câmp plin de maci, și care ne surprinde pe noi prin modul cum fixează această viziune!

Săile venețiene.

Veneția, poate prin minunatele schimbări de decoruri naturale, prin varietatea de nuanțe de pe incomparabila lagună, prin vechile și veșnic noile colțuri, descoperite de cercetătorii entuziaști, a sensibilizat gustul și ochiul artiștilor, a forțat pe pictorii venețieni s'o idealizeze — dacă s'ar putea să fie mai ideală — să viseze mai mult, să contemple mai profund Eterna Frumusețe! Toate numele de aici sunt cunoscute, multe deja celebre.

O sală întreagă (18 tablouri) este dedicată pictorului Cesar Laurenti. Viața acestui pictor, fost elev al marelui Domenico Morelli, este o viață de studiu continuu, de cercetări neobosite pentru a găsi nota adevărată, genul care să convie mai bine naturei sale melancolice și meditative. Din fiecare tablou reese o idee — ceea ce e cam rar în zina de azi, toți mulțumindu-se a copia natura — și fiecare are o însemnătate. Intensitatea vieții sufletești o pictează Laurenti. »Parcele« tăcute și misterioase șes firul vieții severe, par'că conștiente de grașa lor misiune. »Primul păcat«, »Conștiința«, în care vezi, pe figura contractată a femeii, lupta sufletească ce se încinge în ea, când trebuie să răspundă un da sau nu hotărîtor. În umbra deasă ghicește paloarea feței, în ochii lui citești întrebarea! »Primul dubiu«, »Lectura« în care par'că invidiezi tăcerea profundă care învăluie chipul fetei atentă la ce citește; »Via aspra«, »Ritorno« o copie a faimoasei »Mască frumoasă«, care a luat la Milano premiul de 6000 de lei. Fragiacoio expune »Afa«, care a fost cumpărată de M. S. Regele cu multe altele, Milesi celebrul și mult simpaticeul portretist al cărui »Carducci«, inspirat și magistral redat, a fost dărunit de dl Baron Treves galeriei internaționale de artă din Veneția. »Locandiera« mi-a reamintit pe Duse, Av. Franco, vorbește. Familia Ciardi, tatăl, pictează Veneția cu nesfârșitu-i farmec și natura, fiul Beppe, scene triste sau vesele din viață, cum e »Viața simplă«, în care niște copilași se joacă sub un portic sau »Surisuri«, doi copilași goi, sub un cireș în floare, aplecați peste

o colivie cu doi pușori! E dulce, e gingaș, e primăvară... D-ra Emma Ciardi, artista fină și inteligentă, care de 5 ani încoace, prin studiu și muncă, a devenit celebră, — se recunoaște dintre o mie.

»Vocile grădinilor antice» sunt colțuri de grădini vechi uitate, cu avuzuri de marmură, cu statui ciobite și înverzite de vreme, terase cu mușchiu împletit cu piatră, bănci pe cari se razimă dame cu părul alb și cu alunite, marchize din timpurile trecute, cari ascultă serenade legănând a lene evantalii, frumos mascate, cu tricornul venețian pe cap, furisându-se șirete prin boschetele tăcute... Scattola-Ferrucci o expune o »Piață de oale la Assisi», Sartorelli, cu acel ton larg în peisage, expune »Seara»

și »Repaus» — Lino Selvatico de data asta, după Exp. din Roma și Milano, ne dă toată măsura talentului său delicat în portretul unei femei înalte, mlădioase, ce parecă umblă, strângând pe braț umbreluța roșie ca sângele! Fratele său Luigi, ce știe să exprime cu penelul toată fermecătoarea tristețea a Veneției, lasă să plutească gondola singuratică pe sub podul de marmură înegrită de vremuri... Nono Luigi, care semnează tablourile sale doar cu un IX, expune »O căsuță de preot» și »Dumineca» cam prea isprăvite, prea litografice dar de un colorit eficace.

»Impresiunea» de De Stefani, nostalgică, »Casa pictorului» de Zanetti Zilla se odihnește frumos sub pomii înfloriți...

(Va urma.)

Zoc Gârbea.

Cronică.

† B. P. Hasdeu. Înainte de a pune sub presă acest număr, ne sosește vestea morții lui Hasdeu. Ziarele din România înregistrează cu adâncă jale încetarea din viață a acestui fruntaș al vieții românești. În numărul viitor vom reveni și noi asupra vieții și activității uriașe a marelui istoric, filolog și literat. Iar în numeroase viitoare vom aduce câteva contribuții nouă la biografia familiei Hasdeu.

*

„Asociațiunea națională în Arad pentru cultura poporului rămân” este cea mai veche societate culturală în ființă la noi. La 11 August și-a ținut în Arad, »locul de sedință», adunarea generală anuală, constituindu-se pentru ciclul viitor anual (după trei ani de pauză) în modul următor: Președinte episcopul Ioan I. Pap, vice-președinti: Dr. N. Oncu și Roman R. Ciorogariu, notar Dr. E. Monța, Director V. Goldiș, subdirector Dr. Șt. C. Pop, casier Virgil Antonescu, econom C. Dan, fisc. Dr. I. Marșieu, bibliotecar C. Lazar, secretar Dr. D. Stoica. Membri în comitet: Dr. I. Suciș, M. Velicu, S. Raicu, Dr. I. I. Suciș, P. Truța, Dr. C. Iancu, N. Mihulin, I. Costa, Iustin Olariu, Iosif Moldovan, G. Purcariu.

Înființată la 1862 A. n. A., statutele ei se aprobă la 11 Februarie 1863 de »Intimatul locuitorial ungarec». Primele sale statute le-a modificat adunarea generală dela 22 Octombrie 1867 »cu preînalta învoire». La 1892 statutele s'au rețipărit și în această ultimă formă a lor, pe care o avem, remarcăm §-ul 16, în care se spune, că § 1 al statutelor »care mărginește scopul societății, nu poate

veni sub schimbare. § 15 deasemenea merită să fie remarcat, deoarece dispune, ca la cazul de-ființării societății »averea ei se va întoarce spre cultura poporului român». — Scopul societății peste tot e. (§ 1 stat.) cultura națională a poporului român; iar mai ales înaintarea literaturii române și a culturii sociale, prin citire și conversare, cu delaturarea tuturor disputelor politice; spre scopul acesta societatea va avea: A. da ajutor în bani studenților săraci, cari se pregătesc pentru orice cariera, științifică, artistică, industrială, de neguțatorie sau economică; premiarea învățătorilor elementari români și autorilor de opuri literare și artistice; ținerea unei biblioteci și sală de lectură, conversație și înaintare în cultura socială (schak și billiard). — Ca organizare și mijloace pentru a ajunge la scopurile stabilite, statutele spun: § 4. »Membri ordinari ai societății pot fi toți acei cetățeni din ambele state ale Maiestății Sale, cari au vârsta deplină, doresc cultura poporului român, au purtare morală nepătată și spre înaintarea scopurilor societății sau vor oferi pe trei ani o sumă anuală cel puțin de 2 fl. v. a. sau dăruiesc un capital de 40 fl. v. a. care va formă averea fundațională a Asociațiunii. Președintele, care, după uz, este Episcopul Aradului, doi vice-președinti și doi notari se alege pe câte 3 ani, pentru conducerea adunărilor generale; iar direcțiunea, ori comitetul executiv se alege pentru gestiunea unui an, cari »afară de notar (secretar) chemarea o poartă gratuit» (§ 7).

Câteva momente din trecutul A. n. A.

Intemeiată în timpul absolutismului austriac, A. n. A. se găsește, la început, în condiții prielnice de dezvoltare.

E timpul primei noastre reculegeri, favorite de stăpânire, în contul kossuthismului înghenunchiat la 1849. În anul 1850 sunt în comitatul Aradului patru fisolgăbiraie (protopretori cercuali) pe cari îi încunjură o armadă de notari români. La 1862 se decretază limba populațiunii de limbă protocolară în comitat, iar în consecință, comunele Otlaca și Iteu, cum și altele, scot limba maghiară cu totul, lăsând numai limba română de limbă protocolară în toate afacerile dela comună. La 1863 este comisar regeș (fișpan) al comitatului Aradului românul Teodor Serb; la 1865 e fișpan George Popa, a cărui prodigioasă activitate, înlăți ca protopretor la 1851, apoi ca deputat imperial la 1861, ca frunța în lupta despărțirii hierarhice a bisericii ort. rom. de cea sârbească¹⁾, ocupându-se cu înțepere de cauza română, îl găsim și între întemeietorii A. n. A. Dela 1853 ajungând modestul intelectual Procopie Ivacicovici episcop al Aradului, el dă mână slobodă iscusitei pieiade, din care face parte G. Popa, Ioan Arcoși, Patrichie Popescu ș. a. oameni de valoare din neamul nostru. Astfel s'a pregătit, și din părțile ungurene și bănățene, și s'a dat ajutor Marelei Șaguna, pentru a împlini opera restaurării mitropoliei ort. române din patria noastră²⁾. Și un trebur ș. a. uităm că școala noastră pedagogică din Arad (1812) și cea teologică (1823) furnizaseră o seamă de elemente crescute de Diaconovici—Loga învățatului, mai ales, ș. a. o pleiadă nu numai de preoți și învățători, ci elemente pe cari le puneți în serviciul poporului nostru și «fișpanul», nu numai vlădicul! George Popa, anume, a împănât întreg comitatul cu elemente românești, crescute în nunitele școale, — dintre cari abia mai sunt azi, triste reminiscențe de notari pensionați... E de înțeles dar cuvântul exprimat în statutele A. n. A. cuminția și puterea de a jertfi a întemeietorilor ei. O Pleiadă de frunți desușură, în aceste părți marginase și logate, steagul culturii românești, care fălăie cu mândrie un șir de ani, până trecem de pact, (1867), și vin și alte nenorociri... Nu este permis a se ascunde, că declinul A. n. A. a urmat și unei fatale greșeli, săvârșite în sinul ei... dar totuși strămtorarea succesiva, străună, pe deoparte, iar pe de alta deplasarea energiilor noastre în alte lupte decât cea culturală, au întunecat steaua A. n. A., rămase în viața românească a părților aradane, între... două scaune...³⁾ De aci vegetarea din timpul din urmă! După ultima restaurare (11 August 1907), să nu sperăm oare într-o renaștere?

Din frumoasele gânduri de ajutorare a culturii românești și de promovarea înaintării celor «mici», atât elevi de școală cât și ucenici și calfe de meserie și negustori, cu ce s'a ales această veche societate, A. n. A. bine întocmită și reprezentantă a unor firești aspirații? Dacă

¹⁾ A fost notar al sinodului din Clujneou, dola 1849, prin care s'a decretat de Români separarea, și de unde a fugit dela sinod episcopul Aradului Gherasim Raț.

²⁾ La 1860 s'a ținut congresul din Carjovitz, care a hotărât dosăcerea; la 1864 s'a decretat dosăcerea; la 1868 (art. IX) s'a înarbitrat metropolia ort. română.

³⁾ Ce «scaune» vizează autorul, ne pare a înțelegi. Note R.

nu mă înșel⁴⁾ s'a manifestat în viața noastră socială, culturală și economică, în modul următor: Vre-o trei serii de profesori, dela seminarul românesc din Arad au ținut, la deosebite intervale de ani, conferințe de seara, pentru publicul de «elită». Dintre acele conferințe s'au tipărit câteva într-o broșură, în anul 1889, dar broșura a rămas în sarcina editorului aproape întreaga; iar influența ei a dispărut... ca «meteors». — Stipendii s'au dat, de un timp încoace, mai ales pentru elevi absolvenți ai școalei noastre populare din Arad (Perneava) pentru a studii școala de meserii din Arad; și s'au mai dat ajutoare în bani, pentru perfecționarea în fabricele mari din străinătate, a unor calfe de meseriași. Dintre măestrii lemari și ferari, români, ținuti la școala de meserii cu stipendiu dela A. n. A. nici unul nu s'a așezat între români (cei să facă pe la satele noastre rozete de lemn și roți dințate de fer?) ci ca mecanici ori decoratori s'au îndepărtat, în orașele mari, pe la fabrici de mobile și mașine, uitându-și... legăturile deacasă. Un exemplu: Un isteț calfă de cismar, cu numele frumos românesc Haiducu, a fost trimis la Praga, să se perfecționeze în meseria sa, la o mare fabrică de ghete. Intors în patrie, și nici «bună ziua», nici «mulțam!» El se așează în Dobrița (Roma protestantismului maghiar) se căsătorește cu o unguroaică și astăzi poartă numele de «Hajdu», — care poreclă ne aduce aminte pe înaintașii jandarmilor cu pene de cocoș, la cari (paznicii păcii?) nu este un român, care să nu privească cu o groază îmbinată cu dispreț. Credem, că nu mai este nevoie de alte exemple de derută. Se vor schimba preocupățiunile conducerii A. n. A. — sub era nouă? — Fondul A. n. A. deși într-un moment din trecut a suferit o contagiare, reprezintă azi sumă destul de prețioasă, fiind în timpul din urmă bine chivernisită, din punct de vedere — financiar. După raportul direcțiunii către adunarea generală din anul acesta capitalul întreg al A. n. A. face suma de 18,609 cor. 19 fl. alocată în hârtii de valoare și libele, depuse la Consistorul gr. ort. rom. din Arad. — O bibliotecă, constituită din vechi dăruiri și prețioasa colecție trimisă anual de Academia Română din anele și publicațiunile sale așteaptă în dulapurile din clădirea «Casa Națională», din suburbiul Perneava, fără a spera... un public cetitor, în actuale condiții externe și — «morale».

După sfurtări de mai bine de un an de zile, o mână de tineri mai avântați din Arad a isbit să pună în mișcare, după trei ani de apăsător repaos, o pornire, un vânt favorabil pentru A. n. A.

Din nou pornită, după o istovitoare toropeală, oare va merge din nou barca, așa cum a mers în vremurile bătrânilor «grei de pornit», — la suflarea vântului idealismului tineretului de acum?

Să nu ne gândim oare la blazare... ori... să nu ne aducem aminte și de cuvântul «legii»: «cel ce slujește altarului, să se și împărtaşască dintr'ânsul» — la care nu, s'au gândit fundatorii cei visători?

⁴⁾ Informațiile de până aci le-am luat din statutele societății A. n. A. și din studiul «Un memoriu al lui M. Nicoră». Aceste note nu prezintă date, o din cauză că n'am avut la dispoziție arhiva încă nepredată nouăui comitet, i. e. nouii direcțiuni. N. A. G.

Visători și fanatici poate au fost cei din vremuri albe; dar ai noștri...?

— Video meliora proboque, deteriora sequor.

S. S.

Un îndrăsuț. Sunt păcate cari nu se iartă și nu se uită. Opinia noastră publică, mai ales, trebuie să fie împietrită față de cei cari iau numele neamului românesc în deșert. Osânda morală e singurul mijloc de pedepsire a celor păcătoși. În primul rând presa e datoare să țină în evidență pomelnicul lor, să le străjuiască căpătâiul și de câteori vre-unul ar încerca să se întorcă cu acelaș suflet în șirul oamenilor de omenie să-l gonească, spunându-i: adu-ți aminte că tu ești mort!

În zilele trecute s'a răfăcit pe la noi o broșură intitulată »Răscoalele țărănești». Apariția unei asemenea broșuri la noi, ne-a atras atențiunea. Vedeam că e o broșură pentru popor și ne miram ce om cu scaun la cap poate scrie și răspândi între țărani noștri istoria evenimentelor dureroase din țară? Cu ce scop?

Deschidem broșura și oțim: »Cătră frații Români! A trecut multă vreme de când n'am mai stat împreună la vorbă. Dorul vechiu însă nu-l poate uita opul niciodată. Așa și eu, după o lungă tăcere, mă întorc iar la dragostea mea veche, la frații țărani, a căror dragoste și iubire m'a fost leac de mângâiere în toate vremurile!» etc. Iscațit: Dimitrie Birăuțiu.

Un monument am rămas surprinși. Am priceput îndată rostul negustoresc al broșurei, dar ne nănuam de îndrăzneala acestui om. El care și-a bătut joc în chipul cel mai netrebnic de încrederea țăranilor, el care nu s'a temut de bătaia lui Dumnezeu vânzându-se cu Iuda, el care a făcut să se clatine încrederea țăranilor buni și cinștiți față de surtuocari, nici nu așteaptă anul de pocăire și îndrăznește să apeleze din nou la sentimentele țăranimii. Îndrăznește să numească frați pe țărani de buna credință și de omenie.

Mai deunăzi tot acest domn a găsit de cuviință să se facă protectorul unor expulsați din România.

O asemenea existență, fără nici un scrupul de conștiință, merită tot disprețul opiniei publice românești, iar presa e datoare să-i aducă aminte că nu mai are drept la viața publică.

Barbarie. Nici să fim indigenii cucerți ai cutărei colonii din Africa centrală, n'am putea să fim mai expuși beției de sânge a cutărui ofițer al stăpânirii. Cei care știu despre ce e vorba. Panade. comuna de naștere a marelui Cipariu, de lângă Blaj, a fost în zilele trecute locul unor vărsări de sânge ne mai pomenite. Niște hozevi, porniți la manevre, să se joace de-a războiul în timp de pace, au căsăpit pe săteni, bărbați și femei, fără nici un motiv. Cei cari au fost martorii oculari ai acestei barbarii, povestesc că niște ofițeri beți și-au manifestat în acest chip iubirea de patrie.

Nu poate să fie suflet de omenie, care să nu se revolte la auzul acestor bașibuzucii europene!

Știri. Ministrul culețelor și instrucțiunii publice din România, dl Spiru Haret, a înaintat M. Sale Regelui Carol un raport foarte interesant asupra rolului ce l-au avut preoții și învățătorii din România în timpul răscoalelor. Propune medalierea mai multora dintre aceștia, cari, în acele împrejurări grele, și-au împlinit cu vrednicie datoria. Din acest raport mai reiese că tagma preotească și corpul învățătoresc din România lucrează tot mai mult și mai serios pentru luminarea țăranilor și binele public. Dovadă sunt băncile populare, cari se sporesc nimer de repede. Din raport cităm câteva cuvinte pe cari mulți critici tânguitori ai stărilor sociale, ar trebui să le înțeleagă, ca venite dela un om cu multă înțelepciune și atâncă dragoste de țară: »Este ceva propriu timpurilor turburate, ca oamenii să-și piardă sângele rece și să vadă peste tot pericolele închipuite. Dar cei cari au răspunderi trebuie să știe a-și țineă cumpătul în vorbe, ca și în fapte». Cei cu răspunderi, cari prevestesc pieirea României, vor asculta sfatul cuninte al d-lui Haret?

* Dr. Vasile Găina. Clerul bucovinean a pierdut pe unul dintre cei mai însemnați și mai învățați frunțași, pe Dr. V. Găina, profesor la facultatea teologică din Cernăuț. A fost un distins scrător bisericesc, un profesor iubit și un suflet cu o adâncă dragoste de neam. Moartea lui o jalea cu o sinceră întristare toți câți l-au cunoscut.

* Marele compozitor norvegian Edward Grieg a încetat din viață la Bergen în etate de 64 ani. Grieg este creatorul muzicii artistice naționale norvegiene; compozițiile lui s'ad adeseori și la concertele noastre.

* Dl N. Jorga propune în »Floarea Darurilor» — să înființăm odată marele Institut al culturii naționale și morale a poporului român din toate părțile. De »Biblioteca populară a Asociațiunii» zice că nu se vede consecvență și hărănicie.

* În Hălmeagiu s'a înființat un nou despărțământ al Asociațiunii, sub conducerea dlui protopop Cornel Lazar, care împreună cu membrii comitetului cercual promit cea mai serioasă activitate.

* În »Buletinul ministrului agriculturii, industriei, comerțului domeniilor» din România, nr. 1—2—3/1907 T Boată publică o foarte bună și amănunțită monografie economică, statistică și socială a comunei rurale »Nicolințe» din Banatul Timișan.

* Ministerul ungar de interne a refuzat să aproabe statutele reuniunii române de muzică, înființată în cadrele despărțământului Beiuș al Asociațiunii. Nici intervenirea comitetului central, care s'a provocat la statutele Asociațiunii și la legile în vigoare ale țării, nu a putut schimba refuzul arbitrar al guvernului. Se pun tot mai multe piedici în calea înaintării noastre culturale!

Redactor: OCT. C. TASLĂUANU.

Cumpărați numărul jubilar Carol I. Prețul 1 cor. 10 bani.